شەڕی شەش ڕۆژەی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٧.. مەحمود چاوەش

خاڵی وەرچەرخانی شکستی عەرەبی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا (بۆچی عەقڵییەتی عەرەب شەرم لە هیچ ئەزموونێکی مێژوویی ناکات)

لە حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٧دا سوپای ئیسڕائیل شکستێکی وێرانکەری بە میسر و ئەردەن و سوریا و وڵاتەکانی تری عەرەبدا هێنا، کە لە مێژوودا بە شکستی عەرەبی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٧ ناودەبرێت. کاریگەرییەکانی ئەم جەنگە تا ئەم ڕۆژگارەش هەستیان پێدەکرێت. مێژوونووسان باش جەمال عەبدولناسری سەرۆکی ئەو کاتەی میسریان وەبیردێت، کە سوپای میسر، هەروەها سوپای ئەردەن و سوریاشی دژی ئیسڕائیل خستە ژێر زەنگی ئاگادارییەوە. ئەو خۆی بە پاڵەوان و ڕزگارکەری "نەتەوەی عەرەبی" دەزانی و پێی وابوو، کە دەوڵەتی ئیسڕائیل لەناو دەبات و جوولەکان لە وڵاتی خۆیان وەدەردەنێت و لە جێگەی ئەواندا عەرەبە فەلەستینییەکان هاوردەی شاری پیرۆزی قودس دەکات. خەونی پیاوێك، کە لە جەنگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٧دا بەهەدەر چوو، لە ئەو دەیخواست نەتەوەی عەرەب لەژێر کاریگەری کۆڵۆنیدا دەربهێنێت و "نەتەوەیەکی عەرەبی یەکگرتوو" بەدەستبهێنێت. چ خەونێکی خۆشی ئەو بوو، جوولەکان جارێکی تر ڕووبەڕووی هۆڵۆکۆسێکی تر بکاتەوە. چ تەوس و گاڵتەجاڕییەك بوو، خەونەکەی ئەو لە ماوەی شەش ڕۆژدا بە فیڕۆ چوو. هەر لە ڕۆژی یەکەمی هێرشی هێزە ئاسمانییەکانی ئیسڕائیلدا بە سەر میسر، شکستی سوپای میسڕی زۆر بە ڕوونی دەرکەوت. لەبری ئەم خەونە سوپاکەی لە ٥ مانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٧دا، لە کاتژمێژی هەشتی بەیانیدا، گەورەترین شکستی لە مێژووی ئەو وڵاتەدا بەسەرهات. جەمال عەبدولناسر پاش ٣ ساڵ بە جەڵتەی دڵ دەمرێت، وەك دەڵێن لە ئەنجامی "دڵێکی شکاو"ەوە، تەمەنی تەنها ٥٢ ساڵ بوو. ئەو هێندە لە خۆی و سوپاکەی ڕازی بوو، کە بتوانێت لە ماوەیەکی زۆر کەمدا خەونەکانی بەدیبهێنێت، وەلی خەیاڵی خاو بوو، هەڵەی لە هەڵسەنگاندنی دۆخەکەدا کرد. ئەو بە ئەم مەبەستە دانیشتوانی گوندەکان لە جوتیار و کرێکار وەك یەدەگێك بۆ جەنك دیاری کردبوو، کە ئامادەییان بۆ مەشقی سەربازیی نەکردبوو. دیارە جەمال عەبدولناسر بیری لە دەرئەنجامەکانی ئەم جەنگە دژی ئیسڕائیل نەکردبوەوە، کاتێك داوایان لە سەربازەکانی یوئێن (UN) کرد، سنوورەکان بەجێبهێڵن. میسرییەکان بە کارمەندێکی باڵای یوئێنیان

وتوبوو، نیگەران مەبە سەبەی لە تەلئەبیب پێکەوە نانی بەیانی دەخۆین. ئەمە هەر مێژووی دەنخیشەت و لەخەبایەکانی مێژوومان وەبیر ناخاتەوە، بەڵکو مەنیایەیتی و عەقڵییەتی نەتەوەی عەرەبمان بە ئاشکرا دەکات، کاتێک کە خۆیان بە هێز و زلهێز دەزانن پێیان وایە مرۆڤەکانی دەوریان هێندە لاوازن، کە بە پێڵاوەکانیان سەرکوتیان بکەن، پێچەوانەکەشی زۆر ڕوونە، کە لە کاتی تەنگانەدا داوای یارمەتی و پاڕانەوە و “بە خاتری خوا و پێغەمبەرەکەیان” دەکەن. عەبدولناسر هێزە سەربازییەکان و دانیشتوانە هەژارەکەی میسرەی کردە قوربانی لوتبەرزی و لەخەبایبوونی خۆی. هەر بۆیەشەوە نەوەستا، بەڵکو هانی مەلیك حسەینی ئەردەن و سوپای سوریاشی دا، پشتیوانی لە پلانەکەی بکەن. هەموو وڵاتانی عەرەبی لەسەر شەقامەکان چەپڵە و هوتافیان بۆ جەمال عەبدولناسری سەرۆکی ئەو کاتەی میسریان لێدەدا، بە عێراقی عەرەبیشەوە. هەموو شانازیان بە جەمال عەبدولناسرەوە وەك ڕێخەری یەکگرتنی نەتەوەی عەرەب دەکرد. پڕوپاگەندەی وڵاتە عەرەبییەکان دژی ئیسڕائیل و جووەکان هێندە بەهێز و کاریگەر بوو، کە جووەکانی ئەوروپا لە ڕوخانی دەوڵەتی ئیسڕائیل دەترسان. فشە و فیشاڵەی وڵاتانی عەرەبی هێندە بەرز و سەیروسەمەرە بوو، کە وایان بە جیهان دەردەخست، کە ئیسڕائیل لەسەر نەخشەی جیهان نامێنێت و جووەکانیش لەو دەڤەرە ئاوارە دەکەن و هەمیان دەدەنە دەریاوە. ئیسڕائیلیش هەلی مێژوویی خۆی بەهەدەر نەدا و جەنگەکەی لە بەرژەوەندییەکانی خۆیدا کردە جەنگی بەرگری دژی توانەوەی جووەکان. ئیسڕائیل کە ئاگاداری ئەم پلانەی جەمال عەبدولناسر و وڵاتانی تری عەرەبی بوو، کەوتە خۆئامادەکردنی سوپاکەی لە هەموو بەرەکانی جەنگدا. لیڤی ئەشکۆل، سەرۆک وەزیران و وەزیری بەرگری ئەو دەمەی ئیسڕائیل هەوڵی دەدا ئەم جەنگە ڕوونەدات و بە شێوەی ئاشتیخوازانە چارەسەر بکرێت، ئاخر ئەو دەیزانی ئەو جەنگە چ وێرانکارییەك بە هەردوو لایەن دەخوڵقێنێت و سوپای ئیسڕائیلیش چەند بەتوانایە، بەڵام لایەنی جەمال عەبدولناسر و وڵاتانی تری عەرەب بەمە ڕازی نەبوون و نەشیان دەتوانی لە بڕیارەکەیان پاشگەز ببنەوە. ئەو کاتەی وڵاتانی عەرەبی و سوپاکانیان هەڕەشەیان بە لەناوبردنی ئیسڕائیل دەکرد، سوپای ئیسڕائیل زۆر بە تەدبیر و هزری کۆنکرێتەوە ئەم هەڕەشانەی وەردەگرت و پلانەکانیان بە نهێنی هێشتەوە و هیچ گومانێکیان لە سەرکەوتنی خۆیان نەدەکرد. دواتر کە ناکۆکییەکان پەرەیان سەند، ناچار لیڤی ئەشکۆل دەستبەرداری وەزیری بەرگری دەبێت، چونکە ئەو نەیدەویست ترسی گەلەکەی لە جەنگ پشتگوێ بخات. دانیشتوانی ئیسڕائیل داوایان لە لیڤی ئەشکۆل دەکرد جەنەڕاڵێکی سەربازی بکاتە

وەزیری بەرگری ئیسرائیل، بۆیە ئەویش بڕیاری دا، موشێ دایان بکرێتە وەزیری بەرگری.
سەرەتای مانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٧، لە بەرەبەیانی ٥/٦/١٩٦٧ دا، فڕۆکەکانی سوپای ئیسرائیل هێرشێکی چاوەڕواننەکراویان کردە سەر سوپای میسڕی، لەو کاتەی میسڕییەکان سەرقاڵی نانی بەیانی بوون و تەنانەت سیاسی و ناودارەکانی میسڕیش ئاگاداری ئەم هێرشە نەبوون. مەبەستی ئەم هێرشە ئاسمانییەی ئیسرائیل لەناوبردنی هەموو هێزەکانی بەرگری ئاسمانی میسڕ بوو، کە لە ڕاستیشدا لە ماوەیەکی کورتدا بە ئەنجامیان گەیاند. مارشاڵ ئەمیری کەماندەی سوپای میسڕ تازە خۆی ئامادە دەکرد بچێتە ناوچەکانی "سینا" بۆ ئامادیی جەنگێك، کە پێشتر لەلایەن ئیسرائیلەوە دەستی پێکردبوو. هیچ کەماندەیەکی سوپای میسڕی لەو باوەڕەدا نەبوو، ئیسرائیل لەو ماوە کەمەدا سوپای میسڕی بهێنێتە لەرزە. بەم شێوەیە هەموو هەڵەکان بە ڕاگرتنی ئەم جەنگە مەحاڵ بوون. لەماوەی سێ کاتژمێردا هەموو هێزەکانی بەرگری ئاسمانی میسڕ لەلایەن هێرشەکانی ئاسمانی ئیسرائیلەوە تێکشکێنران. دواتر وەك ئاشکرا بوو، سوپای میسڕی خۆی بۆ ئەم هێرشە ئامادە نەکردبوو. پاش یەك کاتژمێر هێزەکانی سوپای ئیسرائیل بەرەو ناوچەکانی "سینا" دەجوڵێن. لەپاش لەناوبردنی هێزی ئاسمانی سوپای میسڕی هیچ شانسێك بۆ سوپای میسڕی نامێنێتەوە، بەرگری لە هێرشەکانی ئیسرائیل بکات. سەرباز و ئەفسەرەکانی سوپای میسڕی خۆیان لە بەرەکانی جەنگ دەکێشنەوە، بەبێ ئەوەی کەسێك ئاگاداری دانیشتوانی ناوچەکە بکات، سوپای میسڕی چ زیانێکی مێژوویی پێ کەوتووە. دانیشتوانی میسڕیش لەم کارەساتە ئاگادار ناکرێتەوە، کە چ زیانێکی گەورە بەر وڵاتەکەیان کەوتووە. جەماوەر میسڕی گەرم و گوڕن و لەسەر شەقامەکان سەما دەکەن و هوتافی سەرکەوتن بۆ خۆیان و سەرۆکەکەیان دووبارە دەکەنەوە، ئاخر دانیشتوانی میسر ئاگادار ئەو شکستانەی وڵاتەکەیان نەکرابوون.
ئەمە چ مەهزەلەیەکی مێژوویی عەقڵیەتی سیاسی و کۆمەڵایەتی مەنتاڵیەتی عەرەبە، کە ڕووداوەکان و ڕاستییەکانی مێژوو بە ئارەزووی خۆیان هەڵدەگێڕنەوە. سەیر لەوەدایە، کە گەورەترین شکستی مرۆڤی و ئەخلاقی و ئابووری وڵاتێك لەبەر چاوی جیهاندا بە سەرکەوتن دەفرۆشرا. ئەمە کارەساتەکەیە، ئەمە کارەساتی مەنتاڵیەتی عەرەبە، کە واقعی ڕووداوەکان بە ئارەزووی خۆیان دەشێوێنن. کاتێك سەربازە بەندکراوە میسرییەکان لە گۆڕەپانی جەنگدا گەڕانەوە، بۆ ئەوەی یەك سەرباز لەلایەن سوپای ئیسرائیلییەوە بکوژرێت، ئەوجا گەلی میسڕ بۆی ڕوون دەبێتەوە، چ کارەساتێک بەسەر ئەو گەلەدا هاتووە. جەمال عەبدولناسر ناتوانێت لەوە زیاتر ڕووداوەکان بشارێتەوە، کە

سوپاکەی چ کارەساتێکی بەسەردا هاتووە، ناچار دەبێت لە میدیاکانی وڵاتەوە دانیشتوانی میسر لە ڕووداوەکانی حوزەیران ئاگادار بکاتەوە و شکست و دۆڕانی جەنگەکەی بە ئاشکرا دەربخات. گرفت و گرێکوێرەی ئەم مێژووە لەوەدایە، کە ئیدی بەدووی ئاگادارکردنەوەیان لەم دۆڕانە سەدان هەزار هاووڵاتی میسری دەچنە سەر شەقامەکان و بە هوتاف دڵخۆشی سەرۆکەکەیان دەدەنەوە، کە پێشتر دڵی تەنگ و شکاوە. هوتاف لەکاتێکدا، کە وڵاتەکەیان خەڵتانی خوێن کراوە و سوپاکەیان شکێنراوە و گەلەکەشیان هەژارتر و ماڵوێران کراوە. ئەمە مەئاسەی مەنتاڵیتی و عەقڵییەتی عەرەبە، کە بە داخەوە تا ئەم ڕۆژگارەش لەسەر هەمان ئەقڵییەتە و پڕۆسەی مێژوویی بەردەوامە (کاتێك بەهێز دەبن شمشێرەکەیان دەردەهێنن و ملت دەبڕن و پێڵاوەکانیان دەخەنە دەمتەوە، کاتێکیش لاواز و بێهێز دەبن دەکەونە پاڕانەوە و قورئانەکەیان دەردەهێنن و دەڵێن بە خاتری ئەم قورئانە، کە خۆشیان باوەڕیان پێی نییە).
شەش ڕۆژ جەنگ، هەزاران مرۆڤ لە پێناوی خۆبەزلزانی و لوتبەرزی جەمال عەبدولناسر و هاوپەیمانە عەرەبەکانیدا بوونە قوربانی ئەم جەنگە و زیانێکی گەورەی لە دارایی و گوزەرانی دانیشتوانی وڵاتەک دا، کە لەژێر هەژاری و بێدەرەتانیدا دەیناڵاند. ئێستاش پاش نزیکەی ٧٠ ساڵ تارمایی دەوزەمەی ئەم جەنگە بە سەر ناوچەکەدا دیارە. ٧٠ ساڵ تێپەڕی و هەمان مەنتاڵێتی و عەقڵییەت بەسەریاندا زاڵە. بەڵێ، دواتر "سەدام حسەین" یش هەمان هەڵەی مێژوویی دووبارە کردەوە و خۆی بە ڕزگارکەری "ئۆممەی عەرەبی" دەزانی و دانیشتوانی ئەو ناوچەییەی خستە نێو چەند جەنگێکی کوشندانە و گەورەترین زیانی بە گەلەکانی ناوچەکە گەیاند. ئایا ئێمە، بە کوردیشەوە، لەم ئەزموونە مێژووییانەوە فێرنە بووین؟

هانۆڤەر ١/١٠/٢٠٢٦

مەحمود چاوەش

ڕەخنەی شانۆیی و ڕەخنە لەشانۆی کوردیدا/ ٧.. گفتوگۆیەکی شانۆیی لەگەڵ نیهاد جامی

-پێویست ناکات لەو بارەیە کتێبێک بنووسیت لەڕوانگەی فەیلەسووفەکانەوە؟

-ئەو پرسیارە بە من بیانوویەکی باشە تا هەندێک ڕاستی بدرکێنین، هەندێک دەستەواژە ئازاراوین، بەڵام ڕاستین، بەهیچ جۆرێک پێم وانیە پێویستمان بەوە بێت کتێب بنووسین لەبارەی شانۆ و فەیلەسووفەکانەوە، شانۆکاری کورد بە میرات شانۆی بە ماوەتەوە، زانیاریەک فێر دەبێت و بە هەمیشە لەسەری دەژیت، بڕوا ناکەم کەس بیەوێت بەخۆیدا بچێتەوە، یاخود گفتوگۆی بابەتێک بکات، هەر کاتێک ئەوەی دەینووسیت ناکۆک بوو لەگەڵ زانیاریە پێشووەکانی ئەو ئیدی بێدەنگی لێ دەکات، گەر ناچاریشی بکەیت ئەوە دێت وا خۆی نیشان دەدات کە تەواو لە پرسەکە شارەزایە، ئیدی لە بەردەم شانۆکارانی شارەزا و پسپۆر باوەڕ ناکەم کەم توانایەکی وەک من کاری ئەوە بێت کتێبێک بنووسێت لەم بارەیەوە، تەنانەت ئەو کتێبەی زیاد لە پانزە ساڵە خەریکیم لەبارەی شانۆی پەلەندی، لەئێستادا پلانی کارەکەم گۆڕیووە، چونکە دەنیام شانۆکاران پێویستیان پێی نیە، بۆیە هەوڵ دەدەم کتێبەکە بە زمانی فەرەنسی بنووسم، دەزانم ئەوە کارێکی سەختە، بەڵام گەر ئەو کتێبە هەشت ساڵیتر تەواو بێت باشترە لەوەی کتێبەکە بە زمانی کوردیی بێت و بە هەشت مانگی تر تەواو بێت، مرۆڤ بۆیە دەنووسێت تا بیرۆکەکانی بگەیەنێت، بەڵام کە زانی ناخوێنرێتەوەو کەس پێویستی پێی نیە، ئیدی نووسین پێویستیەک نیە، بڕوام وایە ئەو گفتوگۆیەش دواهەمین قسەی من دەبێت لەسەر شانۆی کوردیی، بۆیە ڕەنگە پێمباش بێت وەک دۆکۆمێنتێت لە دەرفەتێکدا وەکو کتێب چاپی بکەم، تا لەداهاتوودا بەڵگەیەک هەبێت، کە کەسێک هەبوو لەو ڕۆژگارە ڕەخنەی گرت، نەوەکو هەموومان ستایشکاری دەخەکی خراپەکار بین، دەشێت قسەکردنی من باش نەبێت، لەگەڵ کەی بیرۆکەکان هاوتەبا نەبیت، بەڵام ناکرێت یەک جۆر بیرکردنەوە ئامادەبوونی هەبێت.

-کەوایە چۆن سەیری ڕەخنەی شانۆیی دەکەیت؟ تا چ ئاستێک قسەی لەبارەی نمایشەکانەوە گەشەکردنی بە شانۆ بەخشیووە؟

-من لەو بارەیەوە کتێب و نووسینیترم هەیە، بەوردی لەسەری وەستاوم، ڕەخنەی شانۆیی ئێمە بەچەندین ئاست پۆلین دەکرێت، ڕەخنەی وەسفی ڕەخنەیەکە زۆربەی کات ئامادەبوونی هەیە، دەرهێنەرەکانیش ئەو جۆرە ڕەخنەییان پێخۆشە، چونکە وەک جۆرێک ستایش سەیری دەکەن، لەپاڵ ئەو نموونەیەی پێشتر هێنامانەوە کە کتێبێک دەنووسرێت و نووسەرەکەی ستایشی کاری خۆی و هاورێکانی دەکات، جا ئەوە وەک ڕەخنەی شانۆیی دەبینێت، پەیوەندی بە ئاستی تێگەیشتنی شانۆیی خۆیەوە هەیە، ڕەخنەیەکی ترمان هەیە زیاتر لەسەر داتا و ژمارە کار دەکات، دەتوانین وەک کاری ڕۆژنامەوانی سەیری بکەین، بەڵام پرسەکە ئەوەیە ئایا ڕەخنەی شانۆی ئێمە دەتوانێت وەک دەقێکی سەربەخۆ دەربکەوێت؟ ڕووبەرێکی سەربەخۆ بێت و لەناو سیستمی ڕەخنەیی و دەلالی مەعریفە بە نمایش ببەخشێت و بگەڕێینەوە بە ڕەخنە؟ ئایا ڕەخنە لەشانۆی ئێمەدا دەتوانێت دەق بێت؟ بەدرێژایی کاری شانۆیی من ئەو پرسیارەم هەبووە، ئەوە هەرگیز بەبەهاکردنی هەوڵی ڕەخنەگران نییە، دەشێت ئێمە ڕەخنەگرمان هەبێت شایەدی سەردەمی خۆی بێت و ویستبێتی ئەو ساتەوەختە زەمەنییە بە مێژوو بکات، ڕەخنەگرمان هەیە ویستوویەتی لەپاڵ ئەو جۆرە نمایشانە ڕێ بکات کە لەگەڵی چێژی شانۆیی ئەودا دەگونجێت، بەڵام سەرەنجام نابێت بە دەقی ڕەخنەیی، ئێمە هەندێک هەوڵمان هەیە ڕەخنەگر تیایدا ویستوویەتی گوتاری ڕەخنەیی بنیات بنێت، بەتایبەت لەنزیکبوونەوە لەناو زانستە مرۆییەکان، بەڵام گرفتەکە لەکوێیە؟ ئێمە نەهاتووین لەزانستە مرۆییەکان ئەو چەمکانە وەربگرین کە شانۆیین، چەمکی بیریارەکمان هێناوە بۆ ئەدەب یا فەلسەفە بەکاری هێناوە، ئەوەمان سەپاندۆتە سەر نمایشەکان، بۆ نموونە هەندێک چەمک و زاراوە کە ڕۆلان بارت بەکاری دێنێت بۆ تێکستی ئەدەبی، ئێمە ئەوەمان گواستۆتەوە بۆ شانۆ، لەکاتێکدا بارت خۆی بەو چەمکانە شانۆ ناخوێنێتەوە، ئەو دوو کتێبی لەبارەی شانۆ نووسیووە، کتێبەکیان لەژێر ناوی «لەبارەی ڕاسین» توێژینەوەیە لەبارەی شانۆنامەکانی دراماتورگی فەرەنسی ڕاسین، هەوڵ دەدات پرسیار لەبارەی پەیوەندی کەسێتییەکان بکات، گومان و پرسیار ڕووبەرێکی گرنگی ناو ئەو تێگەیشتنە نیشان دەدات، بەڵام هەرگیز نایەت قسە لە مەرگی نووسەر و پلەی سفری نووسین بکات، بەڵام لە ڕەخنەی ئێمەدا، چونکە ئاشنایەتیمان بە دوو کتێبەکەی نەبووە، بۆیە هەولمان دەدا ئەوەی بەردەستمان دەکەوت ئەوە بسەپێنینە ناو نووسینە ڕەخنەییەکانمان، تەنانەت کتێبی دووەمی کە لەژێر ناوی «نووسین لەبارەی شانۆوە» کتێبێکە گرنگی تایبەتی خۆی هەیە بەتایبەت بە تێگەیشتن لە ئاماژەی شانۆیی، چونکە لەوێدا بەتەنیا لەسەر دەق کار ناکات، بەڵکو لەسەر تەواوی ئەو پێکهاتانە دەوەستێت کە نمایشی

شانۆیی بەرهەم دێنن، لەڕاستیدا لەو کتێبەدا وەک ڕەخنەگرێکی شانۆیی بەدوای دەق قسە لەپێکهاتە هونەرییەکانی نمایشی شانۆیی دەکات، ڕەخنەی ئەمە ناتوانێت بگاتە ئەو ئاستە، بۆیە ناتوانین نووسینی ڕەخنەیی ناو بەرین بە دەقی ڕەخنەیی، دەقێک کە سەربەخۆ بیبینین وەک شانۆنامەو نمایش، کە دوو دەقی سەربەخۆن، نووسەر و دەرهێنەر بنیاتیان دەنێن.
ئەگەر نمونەیەکی تریش بێنینەوە، کتێبەکی گرنگی ڕەخنەیی ڕەخنەگری پۆلەندی یان کۆت، کتێبەکە بەناوی «ئایا ئەمەتان بە دڵە» ساڵی ١٩٥٥ چاپکراوە، باس لەنمایشەکانی سالانی ١٩٤٤-١٩٥٥ دەکات، ئەو کتێبە بەتەنیا قسە لەنمایشی شانۆیی ناکات، بەڵکو لەڕوانگەی کۆمەڵێک پرسیارەوە دەیەوێت پەیوەندی شانۆ و کۆمەڵگا دەست نیشان بکات، لەپاڵ قسەکردنی لە ئەکتەر بەتەنیا نایبەستێتەوە بەو نمایشەی قسەی لەبارەوە دەکات، بەڵکو بەکۆی ئەزموونی نواندنی ئەکتەرەوە دەیبەستێتەوە، بەهۆی ئەوەی ناونیشانی کتێبەکەی لەشانۆنامەیەکی شکسپیرەوە وەرگرتووە، هۆکارەکەشی ئەوەیە بەشێکی لەبارەی ئەو پرسیارەیە کە چۆن لەسەدەی بیستەم سەر لەنوێ شکسپیر لەسەر شانۆ بخوێنینەوە؟ بۆیە قسەکەمان لەوەدایە ڕەخنەی ئەمە نەگەیشتووە بەم ئاستە، هۆکارەکەشی پەیوەندی بە دوو ئاستەوەیە، یەکەمیان وابەستەی ئەو نمایشانەیە کە قسەی لەبارەوە دەکات، ئاستی دووەمیش سەرچاوە ڕەخنەییەکانی ڕەخنەگرە، هەولی نەداوە بە لایەنی کەم بە زمانی ئینگلیزیی بخوێنێتەوە، تاوەکو ئاستی ڕەخنەیی خۆی بەرەو پێش بەرێت، بۆیە زۆرجار کاتێک ڕەخنەگر پشت بەسەرچاوەیەک دەبەستێت کە کتێبەکە لەسەری نووسراوە شانۆی نوێ، بەڵام بیر لەوە ناکاتەوە کتێبەکە کەی نووسراوە، کاتێک پێنجا سال پێش ئێستا نووسرا بێت ئیدی نوێ بوونەکەی تەواو کۆن بووە، بۆیە هەموو ئەوانە دەبنە گرفت لەبەردەم ڕەخنەی شانۆیی ئەمڕۆدا و نایەلێت ڕەخنەی شانۆییمان بەرەو پێش بچێت.

***سەرەتای ژیانی شانۆییت ساڵانێکی زۆر وەک ڕەخنەگرێکی شانۆیی کارت دەکرد، لەسەر زۆربەی نمایشەکان ئەتنووسی، تەنانەت کتێبێکت هەیە بەناوی «گوتاری ڕەخنەی شانۆی کوردیی» کە قسەکردنە لە شانۆنامە و نمایش، ئایا ئەو بەچوونە دەسپێتە سەر ئەو کتێبەی خۆشت؟**
-من لەپێشەکی ئەو کتێبەدا باسم لەوە کردووە کە ڕەخنەی شانۆی ئەمە پێویستە ببێتە خاوەنی دەقی ڕەخنەیی، جگە لەوەی لەسەر چەمکی دەسەڵات لەگوتاری ڕەخنەیی وەستاوم، سەرەنجام نەمتوانی دەقی ڕەخنەیی بنووسم، نەدەکرا ڕەخنەگر بم و سەرچاوەی خوێندنەوەم تەنیا زمانی عەرەبی بێت، مەعریفەی منیش وەک شانۆکار دەست نیشانکراو

بوو، جگە لەوە لە سالانی کۆتایی کە لەوێ بووم هەستم دەکرد ئێمە ڕووکەشانە مەعریفە وەردەگرین، چەند ناوێک بە سەنتەری مەعریفە دەزانین، لەدەرەوەی ئەوە ناتوانین نمایش لەدیدی ترەوە ببینین، بیرمە لە خوێندنگای دراماتەرگی وارشۆ جارێکیان بابەتێکم پێشکەش کرد بەناوی «شانۆی سونەتی و تازەگەری کوردیی» لەوە ئاماژەم بە ئەوە کرد شانۆی ئێمە پەلینکراوەتە سەر ستانسلاڤسکی و گرۆتۆڤسکی، ستانسلاڤسکی وەک شێرەمەکە کە دەبینین بە سونەتگەراو گرۆتۆڤسکی دەمانکات بە تازەگەرو شانۆکەمان دەباتە ئاستی دنیا، مامۆستاکەمان کە دراماتەرگێکی ناسراوی پۆڵەندی بوو، ئاماژەی بە ئەوە کرد ئەوەی شانۆی کوردیی دەکات بە جیهانی شکسپیرو چێخۆف نین، بەڵکو وەرگێڕانی شانۆنامە و بابەتە کوردیەکانە بە سەر زمانەکانیتر، بەوەی شانۆی کوردیی لەخۆرئاوا بە زمانی ئینگلیزیی نیشان بدرێت دەیکات بە جیهانی نەوەک گۆڕانەوە بۆ دراماتەرگە ئەوروپیەکان، بەڵام با زۆر لە پرسیارەکە دوور نەکەومەوە، من لەژیانمدا خوێندنگای دراماتەرگی پۆڵەندی کاریگەری گەورەی لەسەر ژیانی شانۆییم دروست کرد، ناسینی کتێب و نمایشە پۆڵەندیەکان توانیان ئاستێکیتر لەبەردەم مندا بکەنەوە، شانۆ ئەوە نەبوو کە لەم کتێبانەی نیو سەدە پێش ئێستا بە عەرەبی دەمخوێندنەوە، شانۆ.. بینین و توێژینەوە نوێیەکان بوو، ئێستاش کە لەو بارەیەوە دەدوێم، شانۆکاری کورد مافی خۆیەتی وەک شتێک سەیرم بکات، بەڵام دلخۆشم ڕاستگۆم لەگەڵ خودی خۆم، دواتر لەگەڵ شانۆو شانۆکاران، هەر ئەوەش وایکردووە من ڕەخنەگری شانۆیی نەبم و ئەو کارە بە پسپۆڕانی ڕەخنەی شانۆیی جێبێڵم.

***تێبینی خاڵێکم کردووە لەتۆ ناوی دەرهێنەرە شانۆییەکان دەنێیت، بەڵام خۆت لەناوی ڕەخنەگرەکان دەپارێزیت؟ ئایا هاوڕێیەتی هۆکارە؟ یان ناتەوێت بچیتە ناو شەڕێکەوە؟**

-شەڕ؟ هاوڕێیەتی؟ من هەموو ئەوانەی ڕەخنەگرن تا ئێستاش پەیوەندی دۆستایەتیەکمان هەیە لەسەر بنەمای خۆشەویستی وڕێز وەستاوە، هەندێکیان لەبۆنە و نووسینی تر قسەم لەبارەیان کردووە، ئەوانیش درکی ئەوە دەکەن هۆکاری پشت نووسین شانۆیە نەوەکو پەیوەندی کەسی، من کە لەمەڕەدا خۆم پاراست لەناوهێنان شەڕ نیە وەک لەپرسیارەکەدایە، شەڕ بەچی؟ لەدەرەوەی خۆشەویستیەوە ناتوانیت شانۆکار بیت، خۆتان دەبینن هەندێک پۆستی فەیسبوک و کۆمێنتی وا سەیر لەبارەی منەوە دەنووسن، چونکە ڕاستگۆیانە قسە دەکەم و درۆیان لەگەڵ ناکەم، من خۆشەویستیم بە ئەوان هەیە، هیچ شەڕ و

رقەکم بەیان نییە، خۆیان بەر لەهەموو کەسێک ئەوە دەزانن، بە من قسەکردن لەبارەی شانۆ، لەدەرەوەی خۆشەویستی هیچ مانایەکی نییە، تەنانەت ئەوانەی دەیانەوێت درێ بهێننەوە و بریندارم بکەن، بەلام من نیگەرانی ئەوەم، کاتێک ئەم دنیایە جێدەلم، ئەوان بزانن چەند بریندارییان کردم لەبەر ئەوەی ڕاستیم پێ ووتن، وەک ئەوانیتر درۆم لەگەڵ نەکردن، ئەوە گرنگ نییە، من لەخۆشەویستییەوە، لەعەشقەکی شەتانەم بە شانۆ قسە دەکەم، دەگەڕێمەوە سەر پرسیارەکەتان، چەند ساڵێک بەر لە ئێستا لە ڕۆژنامەی ڕووداو وتارەکی درێژم نووسی بەناوی «ئاستەکانی نووسین لەگوتاری ڕەخنەی شانۆییدا» لەو وتارەدا ئاماژەم بە شێوازی کارکردنی ڕەخنەگرەکان کردبوو بەناوهێنان و ئەو میتۆدە ڕەخنەییانەی کە پشتی پێدەبەستن، لێرەدا ئاماژە بە ئەوە دەکەم کە باشترین کتێب لەبارەی شانۆی ئەزموونگەری کوردی نووسرابێت کتێبەکەی کاک دانا ڕەئوف نییە وەک خۆی باسی دەکات، بەڵکو کتێبەکەی کاک سەباح هورمزە، بیرمە کاتی خۆی هەندێک سەرنجی ڕەخنەییم لە ژمارە٩ ی گۆڤاری ڕامان لەسەر ئەو کتێبە نووسیوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەمەوێت ئەوە بڵێم سەباح هورمز باشترین ڕەخنەگری شانۆی ئەزموونگەری کوردییە، گەر قسە لەسەر ئاستی ڕەخنەکە فراوان بکەینەوە، پەیوەندی بەوە هەیە مەعریفەی ئەزموونگەری شانۆیی، تەنیا گەڕانەوە بۆ زمانی عەرەبی هۆکاری پشت ئەو شانۆیە و گوتارە ڕەخنەییەکەیەتی، لەو ڕۆژگارە کە شانۆی وێنەیی لەوتکەی ئەزموونکاریەت بووە و مەعریفەی شانۆیی دەرهێنەر و ڕەخنەگر تا ئاستەکی زۆر لەیەکتر نزیکن، گرنگ بە من کە باسی شانۆی ئەزموونگەری کوردیی بکەم پەیوەستم بەوەیە بە لای سەباح هورمز بگەڕێمەوە نەک دانا ڕەئوف، ئەویش بە پێی تێگەیشتنی ئێستام بۆ ڕەخنەی شانۆیی لەلایەک و لەلایەکیتری ڕەخنەی شانۆیی دەبێت مەعریفەی شانۆیی بەرهەم بێت، کاک دانا لەبری مەعریفە وەسفی پەخشانی بە نمایش دەبەخشێت.

***ئەی ڕەخنەگرەکانی وەکو محەمەد تەیمورو موحسین محەمەد و مەغدید حاجی؟**

- بەداخەوە من هیچ وتارەکی ڕەخنەیی محەمەد تەیمورم نەخوێندۆتەوە، تاکە وتارەکی کە خوێندبمەوە لەبارەی شانۆی کلاسیک بوو، نووسینەکی ئاسایی بوو ، بەڵام ئەو نوسینانەیم نەخوێندۆتەوە کە لەسەر شانۆن، موحسین محەمەد سەرباری ئەوەی ڕەخنەی شانۆیی دەنووسێت، بەڵام ئاگاییەکی باشی ئەرشیفی شانۆییە، ڕوانینە ڕەخنەییەکانی بە تێگەیشتن لەڕاستی و سەرچاوە مێژوویەکان گرنگی خۆیان هەیە و من

ڕۆژ لەماندووبوونەکانی دەگرم، ئەو قسەیەم بۆ کاک مەغدید حاجی بەهەمان شێوە ڕاستە، بەتایبەت کتێبەکەی بەناونیشانی «ئافرەت لەشانۆی کوردیدا» سەرچاوەیەکی ئەرشیفی باش و گەڵاڵەیە بۆ مێژووی شانۆکەمان لەڕوانگەی خانمانی ئەکتەر.
باوەڕم وایە ناویتریش هەیە، لەڕووی شێوازی کارەکانیان لەم ناوانە نزیکن، لەوانە کاک یاسین قادر بەرزنجی هەوڵێکی زۆری بۆ ئەرشیفی شانۆیی داوە، چ لەڕێگەی کتێبەکانیەوە یاخود لەوتارە شانۆییەکانی لەهەفتاکان و هەشتاکاندا، هەروەها جۆرێکیتری نووسینی ڕەخنەیی کە لای کامەران سوبحان و شۆڕش محەمەد حوسێن دەرکەوت ئەویش ڕەخنە و بەدواداچوونی ڕۆژنامەوانی بوو، کارێکی ڕۆژانەی بەدواداچوونی ناو نمایشەکان بوو لەڕوانگەی کاری ڕۆژنامەوانیدا، ئەو جۆرە نووسینانەش گرنگی خۆیان هەیە.

***ئایا نوسینەکانی حەیدەر عەبدولڕەحمان دەکەوێتە کوێی کاری ئەوانەی پێشوو؟**

-حەیدەر عەبدولڕەحمان جیاوازترە، بە فۆڕمێکیتر هاوشێوەی سەباح هورمزە، بەڵام خاڵی جیاوازی کارکردنیان بەڕوونی دەبینرێت، ئەگەرچی هەردووکیان زیاتر قسە لەشانۆی ئەزموونگەری و تازەگەری شانۆیی دەکەن، لەناو وتارە ڕەخنەییەکانیدا، بەڵام بۆ من کاک حەیدەر خاڵی جیاوازی ئەوەیە زۆرجار لەڕوانگەی ناونیشانی شانۆگەریەوە دەڕواتە ناو نمایشەوە، با خۆم بپرسم: ئایا ئەوە تێگەیشتنێکی خراپ نیە بۆ نمایش؟ نەخێر، ئێمە پێویستمان بە دیدی جیاوازی خوێندنەوەیە، کێشەی من لەگەڵ ئەودا لەو جۆرە کارە نیە کە لەناونیشانەوە زیاتر جەخت دەکاتەوە، بەقەد ئەوەی ڕەخنەی وەسفی باڵی کێشاوە بەناو نووسینە ڕەخنەییەکانیدا، لەپاڵ ئەو چەمک و زاراوە ڕەخنەییانەی بەکاری دەنێت، خێرا دەیگوازێتەوە ناو نمایش، ساتی وا هەیە ئێمە نازانین سیاقی چەمکەکە لە چ مانایەکەوە سەرچاوە دەگرێت، چونکە ئەویش دەبێت بزانێت، ئەو تەنیا بۆ شانۆکاران نانووسێت، بەڵکو بینەرانیش کە دەبنە خوێنەری وتارەکانی، چاوەڕوانی ئەوەن لەڕێی ئەو نووسینانەوە باشتر لە نمایشەکان بگەن، بۆیە لەپاڵ هەموو ئەوانەدا دیارە سیمای ڕەخنەیی ئەو و ناسینەوەی ئەو سیمایە، ڕوونتر لەنووسینی ئەودا دەیبینمەوە، هەڵبەت ڕەخنەی وەسفی پێشتر بەهەمان شێوە باڵی کێشا بوو بەسەر ڕەخنەکانی حەمە سوار عەزیز، بەڵام لەم ساڵانەی دوایی ئەو هەوڵ دەدات زیاتر لەڕوانگەی زانستە مرۆییەکانەوە لەنمایش نزیک ببێتەوە، ئەوەشیان بەگرنگ دەبینم وەک ئاراستەیەکی سەربەخۆی کارکردن لەکاری ئەودا، ئەگەرچی ئەوەی جێگای

سەرسووڕمانی منە، ئەوەیە بە حەمە سوار پیشەگەربوون لەکاری ڕەخنەیی، ئەوە نییە تۆ قسە لەهەموو نمایشێک بکەیت، کە هەندێکیان لەدیدی ڕەخنەیی تۆوە دوورن، چونکە ئەوە زیان بەنووسینی ئەو دەگەیەنێت، ئەو دەبێت ئەوەش بزانێت بە ئەوەی ئەو ڕەخنەیە بەرەو پێش بەرێت، پێویستی بە تێگەیشتنی جیاوازو دیدو خوێندنەوەی تر هەیە، تا لەشوێنێکدا ئاستە ڕەخنەییەکەی لەشوێنی خۆی نەوەستێت، چونکە ئەوە مەترسیەکە و دەبێت لەئێستاوە هەستی پێ بکات، بەڵام وایە تا رادەیەک هەوڵمداوە لەڕوانگەی تایبەتیەوە قسە لەکاری کەی ئەو دەستە ڕەخنەگرانەمان بکەین، دەشێت بە ئەوان ڕوانینی من هاوڕا نەبن لەگەڵیداو ئەوان قسەی خۆیان هەبێت لەکاری ڕەخنەییان، بەڵام سەرەنجام من کارەکانیان لەو وێنە پانۆرامایەدا دەبینم.

درێژەی هەیە…

وەرگێڕان پەیوەندی بە کولتوری لۆکاڵ و گڵۆباڵەوە نییە.. سەدیق سەعید ڕواندزی

زمان هەر تەنها ئامرازێکی دەربڕین نییە، بەڵکو گوزارشتکردنیشە و گوزارشتیش تەنە زارەکی ناگرێتەوە، بەڵکو کردەییشە. هەندێك وشە و دەربڕین لە زماندا هەن، بە گۆکردنیان بە تەنها مانا نابەخشن، بەڵکو دەبێ ئەزموون بکرێن. کاتێ بە یەکێ دەڵێین خۆشم دەوێی، دەسڕزی تۆم، بیرت دەکەم، بە هاناتەوە دێم) ئەم وشانە کردەیین و دەبێ ئەزموون بکرێن، دەنا بە تەنها دەربڕینی دەسڕزبوون بەهایەکی نییە، گەر بە کرداریی و لە زەمینەی واقیعدا نەیسەلمێنین. لەبەرانبەر ئەمەشدا، چەندین دەربڕین هەن، کە ناکردەیین، بۆ نموونە: دەگوترێت لە چاوی شێری ناگۆڕێتەوە! بەڵام کەس هەیە لە شێر نەترسێت؟ دەگوترێت لە سەر سەرمت دادەنێم، مرۆڤ چۆن لە سەر سەر دادەنرێت؟ کەواتا ئەم جۆرە دەربڕینانە، خوازەن بۆ بابەتێکی دیکە و هەمان مانای خۆیان ناگەیەنن. لەو ڕوانگەیەوە کاتێ ئەمە دەڵێین وەرگێڕان پردی بەستنەوەی کولتووری گەلانە بە یەکتری، ئەوا

مانای وانییە کۆی کولتووری ئەڵمان، یان فەڕەنسا، یان عەرەب، بێنینە نێو کولتووری کوردی، کە ئەمەش ناکرێت، مانای وایە نابێ بگوترێت وەرگێڕان پردی بەستنەوەی گەلانە بە یەکتری! ئەم تێگەیشتنە بە وەرگێڕان هەڵەیە، چونکە هەرگیز کۆی کولتوور ناگوزرێتەوە. کولتوور، لە بنەڕەتدا لە کەلچەری فەرنسی وەرگیراوە، وشەیەکە لەنێو ئەمەدا لە بەرنبەر فەرهەنگ، ڕۆشنبیریبوون، ئەدەب و هونەر بەکاردێت، بەڵام کولتوور، کۆی سەرخانی کۆمەڵایەتی و خاسیەتە کۆمەڵایەتی و نەریتی و میللییەکانی کۆمەڵگەیەك دەگرێتەوە. لە وەرگێڕاندا، وەرگێڕ کار لە سەر بەشێکی کولتوور دەکات نەك هەموو کولتوور، بەو مانایەی هەر بوارێکی کولتوور، دەشێ لە ڕێگەیەوە وەربگیرێت، کەواتا دەربڕینی وەرگێڕان پردی بەستنەوەی کولتووری گەلانە بە یەکتری، هەڵە نییەو هەڵگەی هیچ گیرو گازێکی زمانەوانی و فەرهەنگی نییە، چونکە ئەوەی وەردەگێڕدرێت، بەشێکە لە کۆی هەبووەکانی نێو کولتوور، نەك هەموو کولتوورەکە، بەمەش ناڕاستەوخۆ کولتوورەکە، لە سەرێکەوە دێتە نێو نێو ڕۆشنبیریی نەتەوەیەکی دیکە و بە پێچەوانەوەش. کولتووری هەر وڵاتێك، چەند پێشکەوتووش بێت، پەیوەندی بە دواکەوتووی کولتووری نەتەوەیەکی دیکە لە بواری وەرگێڕانەوە نییە! بەدەربڕینێکی تر، کاتێ پرۆسەی وەرگێڕان لە کولتووری وڵاتێکی پێشکەوتووی خۆرئاواوە، بە کولتووری میللی و دواکەوتووی ئەمە دەکرێت، ئەوا ئەوەی دەکرێتە پێوەر، پێشکەوتنە ژیاریی و زانستییەکان نین، وەرگێڕان کاری بەوە نییە، بەڵکو پەیام و ئامانجە مرۆیی و ڕۆشنبیرییەکە گرنگە. ئەزموونی وەرگێران لە کۆمەڵگەی ئەمەدا، کە کولتوورێکی دواکەوتووی هەیە و بگرە وڵاتانی جیهانیش، زۆر بە ڕوونی ئەوەیان سەلماندووە، کە دەشێ وەرگێڕانی تێکست و دەقی نێو کولتوورێکی وڵاتێکی دواکەوتوو، زۆر لە وڵاتێکی پێشکەوتوو بە هەڵمەنترو پڕ خوێنەرتر و پڕ مانایتر بێت. وەرگێڕان، گواستنەوەی کولتووری گەلێك، بە کۆی پێکهاتە فەرهەنگی و هونەریی و ژیاریی و زانستییەکان، بۆ نێو کولتووری گەلێکی دیکە نییە، تا نەشێ ئەمە تێکست و بەرهەمی ئەڵمانی یان فەڕەنسی، وەربگێڕینە سەر زمانی کوردی، بلوجی وتیگریی، بە بیانووی ئەوەی ئەو زمانانە جیهانی نین و لەکاڵینە، بە پێچەوانەوە ئەزموونەکانی وەرگێڕان ئەوەیان دەرخستووە کە تێکست لە وەرگێڕاندا دەکرێتە پێوەر، نەك کۆی کولتوور. گەر سەرنج بدەین دەبینین نانی ڕووتی محمەد شوکری، ڕۆمانی قەپێلکی مستەفا خەلیفە، شیعری نەتەوەی ئەفغان و ڕۆمانەکانی خالید حوسێنی و ئەدەبی ئەفغانی وکۆڵۆمبی و میسری و کینی، بە هەزاران جار لە ئەدەبیاتی ئەمەریکا و کۆریای باشوور و ژاپۆن، پڕ خوێنەرتر و سەرنج ڕاکێشتر و پڕ ماناترە و

پێدانی خەڵاتەکانی نۆبلیش لە بوارە جیاوازەکاندا بە نووسەر و زاناو داهێنەرانی ئەم وڵاتە دواکەوتووانە، دەرخەری ئەوەن، کە وەرگێڕان پەیوەندی بە لۆکاڵی و گلۆبالیزمەوە نییە، ئەمە بۆ بوارەکانی دیکەی دەرەوەی ئەدەبیش ڕاستە، مەگەر ئەریتریەکەی دواکەوتوو، لەگەڵ ژاپۆنییەکی پێشکەوتوو، وەک یەک پەنا نابەنە بەر ژیری دەستکرد و بە کارهێنانی دوایین مۆدیلی کەرستە و ئامرازی تەکنەلۆژیی پێشکەوتوو؟ کەواتا نابێ کردەی وەرگێڕان، ببەستینەوە بە کولتوری لۆکاڵی و گلۆباڵی. لە وەرگێڕاندا خوێنەر بە دوای مانا، چێژ و جوانی، پەیام و ئامانجی دەقەکەوەیە، نەک ئەوەی دەقەکە ژاپۆنییەک نووسیویەتی، یان ئێرانییەک. ئەمە بۆ کەرستە و بابەتەکانی دیکەش دروستە، وەک چۆن ژاپۆنییەک لە تەکیەی سمبولی پێشکەوتنە زانستییەکان ئایپاد و مۆبایل بە کاردێنێت، بەم شێوەیەش شوانی مەگەلێکی بناری چیای هەڵگۆرد، هەمان کەرستە بەکاردێنێت، بە جیاوازی دوو جیهانبینی جیاواز. بۆ وەرگێڕانیش، کولتوور و زاست و ژیار پێوەر نین، بەڵکو پەیوەندی خوێنەر بە دەق، چێژ و جوانی، پەیام و مانای دەق گرنگە، نەک ئەوەی دەقەکە لە کولتووری ژاپۆنەوە هاتووە، یان مەغریبێکی دواکەوتوو، کەوەک وتمان هەموو نووسەرانی ژاپۆن، ڕەنگە ئەوەندەی نانی ڕووتی محەمەد شوکری، کە زادەی کولتوورێکی دواکەوتووە، کاریگەرییەتیان لە سەر خوێنەر و تێڕوانینی دانە نابێت.

*ئەم بابەتە لە هەفتەنامەی ڕێگای کوردستان ژمارە(1499) لە 18/8/2026 بڵاوکراوەتەوە.

لە «تەڵاقی عێراق»ەوە بۆ «یوم السیادة».. نووسینی: هێمن عەلی

لە یەکەی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٦دا، نێچیرڤان بارزانی لە بەغدا بەشداریی ڕێوڕەسمی «ڕۆژی سەروەری»ی کرد، کە بە بۆنەی کۆتاییهاتنی ئەرکی هاوپەیمانیی نێودەوڵەتی لە عێراق ساز کرابوو. بارزانی لە کاتێکدا ئاڵاکانی عێراق لە پشتییەوە دیار بوون و نیشانی ئاڵای عێراقی لەسەر یەخەی چاکەتەکەی دانابوو، وتارێکی بە عەرەبی پێشکەش

کرد. لە وتارەکەیدا داوای عێراقێکی فیدراڵی و سەقامگیری کرد و جەختی کردەوە کە بڕیاری جەنگ و ئاشتی دەبێت تەنها لە دەستی دەوڵەتدا بێت. [١]

قوباد تاڵەبانیش، بەپێی پوختەی چاوپێکەوتنێک کە ئاژانسی KNA بڵاوی کردووەتەوە، بە ڕاشکاوی دانی بەوەدا نا کە لە فێربوونی زمانی عەرەبیدا سەرکەوتوو نەبووە. [٢] یەکێکیان بە خوێندنەوەی وتارەکە توانای خۆی خستە ڕوو و ئەوی دیکە باسی هەوڵەکانی بۆ فێربوونی کرد. نابێت هەڵەی یەکەمیان یان ڕاشکاویی دووەمیان بە کەم سەیر بکرێت؛ فێربوونی هەر زمانێک دەستکەوتێکە. هەڵبەت، خوێندنەوەی دەقێکی ئامادەکراو بە تەنها بۆ هەڵسەنگاندنی ئاستی زمانزانی بەس نییە. بەڵام پرسیاری سەرەکی لێرە ناوەڕۆکی قسەکانە: چی دەگوترێت و چەندە لەگەڵ هەڵوێستەکانی ڕابردوودا دەگونجێت؟

لە ساڵی ٢٠١٧دا، سەرکردایەتیی هەرێم ڕیفراندۆمی سەربەخۆیی بەڕێوە برد. پێش ئەوەش، لە شوباتی ٢٠١٥دا، بەپێی هەواڵێکی ماڵپەڕی KDP.info، نێچیرڤان بارزانی کاتێک باسی کاریگەرییەکانی دابەزینی نرخی نەوتی دەکرد، گوتبووی: «بەغدا موفلیسە». [٣] هەروەها، بەپێی ڕاپۆرتێکی پۆڵەتیک پرێس، هەڤیدار ئەحمەد پێش ئەوەی ببێتە پەرلەمانتار، پێشبینیی «تەڵاقدانی عێراق»ی کردبوو. [٤]

ئەنجام چی بوو؟ نە جیابوونەوە هاتە دی، نە چاوەڕوانیی مووچە کۆتایی پێهات. پۆڵەتیک پرێس لە هەمان ڕاپۆرتدا ئاماژە بەوە دەکات کە هەڤیدار ئەحمەد، کە پێشبینیی «تەڵاق»ی کردبوو، لە نیسانی ٢٠٢٢دا «بە ئیزنی خودا» موژدەی دابەشکردنی مووچەی مانگی پێشووی دەدا. [٤] لە پێشبینیی سەربەخۆییەوە بۆ موژدەی مووچەیەکی دواکەوتوو؛ ئەمە مەودای نێوان گوتاری سیاسی و ژیانی ڕاستەقینەی خەڵک نیشان دەدات. مووچە دیاریی سیاسەتمەدار نییە، بەڵکو مافی فەرمانبەرە بەرامبەر بە کارەکەی. بۆیە سەرکردایەتی پێش ئەوەی بەڵێنێکی نوێ بدات، دەبێت وەڵامی ئەم پرسیارە بداتەوە: بۆچی بەڵێنەکانی پێشوو جێبەجێ نەکران و کێ بەرپرسیارێتیی جێبەجێنەکردنیان هەڵدەگرێت؟

گۆڕانی سیاسەت بەخۆی دووڕوویی نییە، بەڵام پێویستی بە ڕوونکردنەوە و وەرگرتنی بەرپرسیارێتی هەیە. ئەگەر ئەمڕۆ بەهێزکردنی عێراقێکی فیدراڵی ڕێگای گونجاوە، دەبێت بە خەڵک ڕوون بکرێتەوە چی گۆڕاوە و چ وانەیەک لە ئەزموونی پێشوو وەرگیراوە.

هاووڵاتیی کورد مافی هەیە بزانێت ئەم گۆڕانی بیرکردنەوەیە، یان تەنها گۆڕینی گوتارە بەپێی گوێگر. ئەوەی ئەمڕۆ بە عەرەبی لە بەغدا دەگوترێت، دەبێت هەمان شت بێت کە سبەی بە کوردی لە هەولێر دەگوترێتەوە.

سەرچاوەکان:
١. سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان. ١.١٠.٢٠٢٦. «رئيس إقليم كوردستان من بغداد: قوة العراق تكمن في منطق الدولة والدستور». https://presidency.gov.krd/president-nechirvan-barzani/110887/
٢. ئاژانسی KNA. ١٣.٩.٢٠٢٦. پوختەی چاوپێکەوتنی قوباد تاڵەبانی سەبارەت بە فەرببوونی زمانی عەرەبی. پۆستی فەیسبووک. https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1697387969063215&id=KNAKurdish
٣. KDP.info. ١٦.٢.٢٠١٥. «نێچیرڤان بارزانی: بەغدا موفلیسە.. بە ڕێککەوتنەکەوە پابەندین، نەبە، هەوڵی تر دەدەین».
https://www.kdp.info/a/d.aspx?l=13&a=75679
٤. پۆڵەتیک پرێس. ٤.٤.٢٠٢٢. «هەڤیدار ئەحمەد لە تەڵاقدانی عێراقەوە بۆ دابەشکردنی مووچە بە ئیزنی خودا».
https://politicpress.com/85789/

دکتۆرە (پاوان سیروان دزەیی).. نووسینی: ئاری دزەیی

دکتۆرە پاوان سیروان دزەیی ، خەڵکی هەر وڵات و شوێنێکیتر بێت شایانی باسکردنە !

دکتۆرە پاوان دزەیی ، سەلماندی خوێندن و بڕوانامە و زانست بە پارەوموڵک و سامان ناکڕدرێ ، بڕوانامە و خوێندن و زانست لە پارە و موڵک و سامان قەدر گرانتر و سەنگینتر و ڕێزدارترە ! دەسخۆشی و ڕێز بۆ خانەوادەکەی کە هاوکارو پاڵپشتی بووینە کە ڕێگایی ڕاستەقینەی بۆ دیاریکردووە کە خوێندن و بڕوانامە و زانست بۆ خزمەتی مرۆڤایەتیی نەک شتی تایبەت ، خوێندن و بڕوانامە و زانست ماندووبوون و هیلاکەت و عەقڵی پێویستە ، زانست و بڕوانامە بۆ مرۆڤایەتیی نەک بۆ کاری شەحسی و نەک بۆ خۆهەڵکێشان و پێز لێدان ! ، جێگایی ڕێزو دەستخۆشیە و ڕێزودەستخۆشی بۆ خانەوادەکەشی کە پاڵپشت و هاوکاری بوونە باوەڕیان بە خوێندن و زانستی حەقیقی هەیە نەوەک خوێندنێک لەپێناوی پارە و بڕوانامەیەک بە بەرهەمی زانستی

ئەوەی جێی سەرنج و تێ بینی یە دکتۆرە پاوان خۆی وخێزانەکەی،
باو□یان بە خوێندن و زانستە و خوێندن و زانست سەری مر□ق
بەرزدەکاتەوە نەک پارە و موڵک وسامان ئەوە وانەیە بۆ هەمووان،
ئێمە دەبینین بەهەزاران کەسی پارەدار وساماندار بە نۆێژی نیو□□
خوێندن و زانست و بڕوان□امە دەکڕن وبەدەستدەهێنن ل□ن□او خ□ و
دەرەوەی کوردستان پاڵپشتی دەکرێن پۆزو خۆهەڵدەکێشن بەسەرخەڵکی بێ
ئەوەی بڕوانامەکەیان تۆزێک سوودی هەبێت، خۆ کەس وکاری دکتۆرە
پاوان زۆر بە ئاسانی دەیانتوانی ئەو کارە بکەن بەڵام نەیانکرد
لەبەر ئەوەی خوێندن و زانست و بڕوانامە بۆ خزمەتی مر□قایەتیە نەک
کارێکی شەخسی و تایبەتی ، دکتۆرە پاوان کچە هەژارێکیش نەبووە
لەڕێی بەدەسهنانی بڕوانامە بژێوی دابینبکات نەخێر ئەو و
خانەوادەکەی مەبەستیان پەروەردە زانستە نەک غەش و خیانەت کردن لە
خوێندن و مر□قایەتی ، دبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕێزو گرنگی
بە کەسانی وەک دکتۆرە پاوان بدات هەمو کارئاسانی بۆ بکات گەر
پێویست بکات دڵنیام دەیکات ، دەبێ دەستخۆشی لە وڵاتانی ئەوروپی
بکەین هەردەم گرنگی بە خوێندن و زانست دەدەن ڕێگە خۆشدەکەن بۆ
هەر کەسێک و هاوکاری دەکەن خەمی زانستی بێت و شتی نوێ بۆ
مر□قایەتی بدۆزێتەوە دکتۆرە پاوان سەلماندی و وانەیەک بۆ هەموان
کە خوێندن و زانست و بڕوانامەی حەڵال ڕێزی زیاترە سەنگینترە لە
موڵک و سامان و پارە ! روون و ئاشکرایە ئەو خوێندن و زانست و
بڕوانامەی دکتۆرە پاوان بە پارەوموڵک و سامانی هەموو دونیا
ناکڕدرێ و بەدەست ناهێنرێت !